

Munk Artúr

HICSIK DÓRA

A CSODADOKTOR ÚJSÁGÍRÓI TEVÉKENYSÉGÉRŐL
(MUNK ARTÚR)

REZÜMÉ

Munk Artúr a múlt század első felében Szabadkán praktizáló orvos volt, aki polgári foglalkozása mellett irodalommal is foglalkozott: regényeket, színdarabokat, újságcikkeket írt. Írásai a boldog békeidők és a két világháború közötti szabadkai életet, történeket, embereket mutatják be, s helytörténeti szempontból fontos műveknek tekinthetők. Regényei, mint a *Köszönöm, addig is...*, *A nagy káder* vagy a *Hinterland* népszerű kiadványok voltak, s megalapozták az orvosként különben is közismert Munk népszerűségét. Ezek a művek azért is fontosak az irodalomtörténezesek számára, mert Munk Kosztolányi Dezső és Csáth Géza iskolatársa lévén értékes információkkal szolgálhat róluk, arról a környezetről, amely életre hívta és benépesítette kettejük munkásságát.

Jelen írásomban Munk Artúrnak az 1928 és 1941 között a Bács megyei Napló (1931-től Napló) vasárnapi irodalmi rovatában megjelent írásait vizsgálom, azok tematikáját, műfaját, motívumait, melyek regényeiben is felfedezhetők. Munk nem volt a lap munkatársa, írásai viszont időről időre megjelentek abban az újságban, amely irodalmi melléklete és a szerkesztő, Fenyves Ferenc irodalomszervezői tevékenysége révén igen sokat tett a kialakulóban lévő vajdasági magyar irodalomért. A tanulmányból kiderül, hogy Munk több műfajjal is próbálkozott, de igazi sikert csak regényei értek el. Mindamellet a fellelt írások hozzájárulhatnak motívumainak mélyebb összefüggéseihöz, és pályaképének teljessé tételéhez.

KULCSSZAVAK: Munk Artúr, Bács megyei Napló, Napló, irodalmi rovat, vajdasági magyar irodalom

ABSTRACT

The Journalist Doctor (Artur Munk)

Artur Munk was a physician practising in Subotica in the first half of the last century, who, in addition to his civil profession, was also engaged in literature, writing novels, plays and newspaper articles. His writings depict life, events and people in Subotica in the happy peacetime and between the two world wars and are considered important works concerning local history. His novels, such as *Köszönöm, addig is...* [*Thank you, and so long...*], *A nagy káder* [*Big Face*] and *Hinterland* were popular readings and enhanced Munk's already established popularity as a doctor. These works are also important for literary historians because Munk went to the same school as Dezső Kosztolányi and Géza Csáth, therefore his works provide valuable information about them as well as about the environment that gave birth and context to their careers.

In this article, I will explore Munk's writings published in the Sunday literary column of the newspaper 'Bács megyei Napló' ['Bács County Diary'] (from 1931 it is called 'Napló' 'Diary') between 1928 and 1941 focusing on the themes, genres and motifs which can also be found in his popular novels. Munk was not a staff mem-

ber of the paper but his writings were nevertheless published from time to time. The literary supplement of the paper, and by his organising work the editor Ferenc Fenyves himself did much good for the advancement of Hungarian literature evolving in Vojvodina. The study reveals that although Munk tried his hand at several genres, only his novels achieved real success. In addition, the writings discovered may contribute to a deeper understanding of his motifs and to a more complete picture of his career.

KEYWORDS: Artur Munk, Bács megyei Napló, Napló, literary column, Hungarian literature of Vojvodina

Munk Artúr (1886–1955), szabadkai orvos és író 1902-ben Kosztolányi Dezső és Csáth Géza társaként kezdett irodalommal foglalkozni a szabadkai főgimnázium önképzőkörében.¹ Az ő nevéhez is fűződik *A repülő Vucsidol* című regénytöredék, amit Csáth Gézával és Havas Emillel² együtt írtak 1906-ban. Írásait közölte a Bács megyei Napló, a Bácsország és a Budapesti Napló is. 1930-ban jelent meg *A nagy káder*, 1933-ban a *Hinterland* című regénye, majd 1953-ban önéletrajza, *Köszönöm addig is...* címmel. 1961-ben, már halála után látott napvilágot a *Bácskai lakodalom* című regénye.

Életrajzáról annyit tudunk, amennyit a biografikusnak tekintett regényében, a *Köszönöm addig is...* címűben elárul. Születésének helye, ideje, szüleinek neve a gimnáziumi anyakönyveknek köszönhetően kideríthető, de a regényében nagyon kevés konkrét tényről közöl magáról: érdekes például, hogy hűgát meg sem említi benne. E mű bővelkedik kalandokban, sokat ír gimnáziumi éveiről, iskolatársairól, Kosztolányi Dezsőről és Csáth Gézaról, kimaradnak viszont olyan értékes információk, hogy zsidó származásuként hogyan kerülte el a munkaszolgálatot, s miként maradhatott a háború idején mindvégig a város szolgálatában álló orvos. Munk műveiről a kiadások utószavai, cikkek, tanulmányok szólnak, de ezek főleg regényeit veszik szemügyre.

A Bács megyei Napló főszerkesztője, Fenyves Ferenc Munk iskolatársa volt. Amikor a vajdasági magyar irodalom megteremtéséről beszélünk, szólnunk kell erről a lapról is, mely hagyományainak és szerkesztőinek köszönhetően egyaránt lehetőséget tudott adni fiatal és már ismert, elismert szerzőknek, köztük Munk Artúrnak. A Bács megyei Napló (1931-től Napló) szabadkai napilap volt, amely megszakításokkal 1903 és 1941 között jelent meg. Szerkesztői között megtaláljuk Csillag Károlyt, Fenyves Ferencet, Szegedi Emilt és Havas Károlyt.³ Kiterjedt tudósítói hálózata naprakész és érdekes híreket tudott közvetíteni olvasói

¹ Vö. HICSÍK Dóra szerk., *Izmos irodalmi kötelékben*, Budapest, Dotnet, 2021.

² Havas Emil (1884, Topolya–1944, ?), író, a Bácskai Hírlap szerkesztője.

³ Csillag Károly (1862, Kishegyes–1938, Edelény), újságíró, költő, műfordító, a Bácsország és a Bács megyei Napló szerkesztője; Fenyves Ferenc (1885, Nagyszentmiklós–1935, Szabadka); Szegedi Emil (1907, Szeged–1980, Budapest), a Bács megyei Napló szerkesztője; Havas Károly (1887, Szabadka–1944, Bácsalmás), a Bácskai Hírlap, a Hírlap és a Bács megyei Napló szerkesztője.

számára nemcsak Jugoszlávia területéről, hanem Berlinből, Párizsból és New Yorkból is. Az 1928-ban indult irodalmi rovata a kor vajdasági és magyarországi íróinak, költőinek adott teret, de délszláv, angol, német és francia művek fordításait is publikálta.⁴ A rovat húzóneve a szintén iskolatárs Kosztolányi Dezső volt,⁵ de jelentek meg más budapesti szerzők is a lap hasábjain, így Karinthy Frigyes, Babits Mihály, Szobotka Tibor, Szomory Dezső, Faludy György. A lap irodalmi rovatában többször találkozunk Munk nevével. Ahogyan Bori Imre fogalmaz:

A Napló sikerszerzői közé tartozott, ám az ő írásaiban a szórakoztatás és az irodalmi igény még ikertestvérek, s az olvasóknak nem kellett önkörükből kilépniük vagy világlátásukat megtagadniuk, ha élvezni akarták ezt a prózát. Munk együtt élt olvasóival, ízlése egy volt a vajdasági magyar polgárával. Erre mutat mind „nemes konzervatívizmusa”, mind népies-polgári előadásmódja. Következésképpen ő is osztozott azokban az illúziókban és illúzióvesztésekben, amelyeket a világháború és az azt követő események hoztak, az ő szeme előtt is lejártszódtak a „boldog békevilág” pusztulásának a színjátéka, egy újnak a születése, amelynek nyomán mintegy konzerválódtak azok az ízlésbeli jellegzetességek, amelyeket még a háború előtti világ termelt ki.⁶

A napilap irodalmi rovatában megjelent írásokat műfaj szerint csoportosítottam, hogy bizonyítsam, Munk Artúr sokoldalú egyéniség volt, akinek humora, éleslátása, távolságtartása irodalmi opusában is megjelenik, és nemcsak regényeiben, hanem az olyan, kevésbé vizsgált anyagban is, mint a napilapban megjelent írásai.

Riportok

Munk többek között riporterszerepben is feltűnik a Napló hasábjain. Cikkeiben megjelennek a szabadkai utcák és a város ismert, ismeretlen lakói. Munk otthonosan érzi magát minden társadalmi közegekben, a cigánytelepen éppúgy, mint egy festő műtermében. Ő maga szerény körülmények között nőtt fel, de pesti diákévei alatt mint magántanító gazdag családok otthonaiban is megfordult. Riportalanyai kiábrándult emberek, amit a kor társadalmi légköre, a háború utáni Vajdaságban zajló politikai és gazdasági átalakulás, a nagy gazdasági világválság is magyarázhat. A napilap kontextusában szemlélve írásait, azok beleilleszkednek a korszak hangulatába, a harmincas évek politikai történéseibe, a szegénység miatt bekövetkező tragédiák, a Szabadkára oly jellemző öngyilkosságok témájába.

Az egyik riportja például Oláh Sándorról szól,⁷ aki 1933-ban ünnepelte negyedszázados festői jubileumát. Munk Artúr ez alkalomból kereste fel a városi bérpalotában⁸ lévő műtermében. *Oláh Sándor negyed-*

⁴ Vö. KOLOZSI Tibor, *Szabadkai magyar sajtó (1919–1945)*, Forum, Újvidék, 1979.

⁵ Kosztolányi és Friedmann/Fenyves Ferenc osztálytársak voltak a szabadkai főgimnáziumban.

⁶ BORI Imre, *A jugoszláviai magyar irodalom története*, Forum, Újvidék, 1998, 87.

⁷ Oláh Sándor (1886, Magyararcséke–1966, Szabadka), festő.

⁸ Ma Nušić utca 2.

*százados jubileumára*⁹ című írásában először a művész feleségét kérdezi, aki elmeséli neki, hogy Oláh „addig boldog, amíg itthon vannak a képei”,¹⁰ és „nem izgatják az anyagi problémák”.¹¹ Időközben Oláh hazakeredik, és vele folytatódik a beszélgetés. Oláh elkeseredetten mesél a szabadkai művészekről, akik nem lehetnek próféták a saját hazájukban. „Semmi örömöm sincs huszonöt meddő esztendő küzdelme után. Negyed századig harcoltam az emberek közönye és hozzáérteni nemakarása ellen. Szűkös eszközökkel... Nehéz dolog ez. Huszonöt évig művészetet csinálni ott, ahol ez senkinek sem kell”.¹² A befejezés sem optimista, a művész úrnak csak annyi a vigasztalása, hogy „már nincs olyan sok hátra”.¹³ A riportot Oláh két festménye illusztrálja: a *Gyermekportré* és egy *Csendélet*.

Hangya András¹⁴ festőművészről is írt Munk, 1933. június 25-én¹⁵. A fűszerességéből lett festő a véletlenül felfedezett tehetség példája: a fiatalembert éppen a Napló egyik írása segítette festői pályára. A riporter hitetlenségét hangsúlyozza, s mintegy ellenőrző útra indul, hogy utánajárjon a tehetségnek. A festő édesanyja fogadta, és elmesélte, hogy egyedül nevelte fel a fiát, aki gyerekkorától kezdve minden szabad felületet telerajzolt. Miután megérkezett Hangya Bandi, s megmutatja a képeit, Munk is meghajlik képességei előtt: „Az embernek megáll az esze, a szőrösszívű kritikus áll a leesik. Ez a fiu nagyon tehetséges.”¹⁶ Elmenőben azon tűnődik, vajon mi lesz a sorsa, vajon lesz-e mestere, vajon lesz-e megélhetése. Mint utólag kiderült, a festősors művészsors, és Hangya András is „tépelődő, új utakat kereső művész”¹⁷ lett a vajdasági magyar képzőművészetnek.

1929-ben jelent meg *A tizedik orosz hűsvét*¹⁸ című riport. Munk két helyszínen, a Halasi úti laktanyában és a palicsi földműves-iskolában járt utána azon orosz emigránsok mindennapjainak, akik már tíz éve a városban éltek. A körülbőlül kétezres lélekszámú orosz közösség néhány tagja név nélkül vállalta a beszélgetést, féltették az otthoniakat. Tíz év alatt beilleszkedtek, megtanulták a nyelveket, a szerbet és a magyart is, munkát, hivatalt vállaltak, hiszen a segélyek elapadtak, s a családot fenn kellett tartaniuk. Az első világháború és Oroszország Munk életének egyik legfontosabb ihletője, forrása – önéletrajzi regényének is tetemes részét teszik ki az oroszországi emlékek. Hadifogságban ismerte

⁹ MUNK Artúr, *Oláh Sándor negyedszázados jubileumára: Látogatás a festőművész műtermében*, Napló 34(1933)/186, VII. 9, 23–24.

¹⁰ Uo. 23.

¹¹ Uo.

¹² Uo. 24.

¹³ Uo.

¹⁴ Hangya András (1912, Bácskossuthfalva–1988, London), festő.

¹⁵ MUNK Artúr, *Hangya Bandi I. s.*, Napló 34(1933)/173, VI. 25, 22–23.

¹⁶ Uo.

¹⁷ GAJDOS Tibor, *A csillagos homlokú: Hangya András életútja*, Életjel, Szabadka, 1970, 56.

¹⁸ -kart-, *A tizedik orosz hűsvét: Az orosz emigráció tizedik évfordulójára*, Bácsmegeyi Napló 30(1929)/115, V. 5, 5.

meg feleségét, ott született a fia, látta a vörös- és a fehérterrort is. A háború és a hadifogság megpróbáltatásai után csak 1921-ben jöhetett haza Szabadkára, amikor a város már egy másik országhoz tartozott.¹⁹

1930. november 16-án a *Szubotikai szombatosok között*²⁰ címmel jelent meg cikke, *-kart-* aláírással. A kétnyelvű istentisztelet után Danji Istvánnal beszélgetett, aki mesélt az adventisták főbb jellemvonásáról, a szombatünnepről, a parancsolatokról, a keresztelésről. Munk a cikkében kiemelte a hívők szegénységét, a kétnyelvűséget, s vezetőjüknek, Danji Istvánnak vallásos műveltségét is.

A *szubotikai cigánysoron nagy a sírás-rívás...* című riportja két héttel ezután, 1930. november 30-án következett a lapban, szintén *-kart-* aláírással. A szöveget három kép illusztrálja, melyeken a gyerekek – késő őszi időben – rövidujjában láthatók. Az írás fontos korszaka a harmincas évek Szabadkájának: arról tudósít, hogy a városközpont szomszédságában milyen nyomorban élnek azok a zenészek, a Zsigák, Kurinák, akik nélkül régen elképzelhetetlen volt a bácskai társadalmi élet: „A férfiaknak zálogban van a hangszerük, a dologhoz nem értenek.”²¹ Az írás végén felhívja a jószívű emberek figyelmét a nyomorra, de hogy lett-e ennek eredménye, nem tudjuk.

A *Nyolc éve gázolta halálra Nagy Jancsit az autókerék, a jövő zenekirályát és még ma is jeltelen a sírja*,²² illetve a *Síremlék Nagy Jancsinak!: Mindszentekre emlék került a szubotikai csodagyerek sírjára – Rövid beszélgetés id. Nagy Jánossal és Nagy Károly szakszofon-művésszel*²³ című írások témájukat tekintve összefüggnek. 1930. decemberében jelentek meg a Napló vasárnapi számaiban. Az elsőben a szülők mesélnek a riporternak fiukról, akiről Lányi Ernő is azt mondta, hogy „[e]z egy igazi csodagyerek... ennek a fiunak abszolút hallása van”.²⁴ Nagy Jancsi a húszas években Budapesten tanult, ahol Lányi Viktornál lakott, és tanárait is elvarázsolta játékaival. Tragikus balesetben halt meg: a Körúton elütötte egy amerikai milliomos autója. Ezt az írást olvasta Budapesten Kemény Rezső zeneakadémiai tanár, Nagy Jancsi egykori mentora, aki képet küldött a fiú sírjáról, melyet a Zeneakadémia gondozott. Kiderült, hogy a szülők hat éve nem voltak a Fiumei úti temetőben, s nem tudták, hogy a sírra emlékkövet is emeltek. Más hozadéka is volt azonban a riportnak: lányuk zenei fejlődéséhez és fiuk zenei karrierjéhez is hozzájárultak a névtelen adakozók.

A riportert Munk Artúrról elmondható, hogy alanyai szerencsétlen sorsú emberek, akkor is, ha neves művészekről beszélünk. Kiábrándul-

¹⁹ Vö. MUNK Artúr, *Köszönöm addig is...*, JKT6, Budapest, 2018.

²⁰ *-kart-*, *A szubotikai szombatosok között*, Napló 31(1930)/313, XI. 16, 6.

²¹ *-kart-*, *A szubotikai cigánysoron nagy a sírás-rívás...*, Napló 31(1930)/327, XI. 30, 23.

²² *-kart-*, *Nyolc éve gázolta halálra Nagy Jancsit az autókerék, a jövő zenekirályát és még ma is jeltelen a sírja*, Napló 31(1930)/333, XII. 07, 29–30.

²³ *-kart-*, *Síremlék Nagy Jancsinak!: Mindszentekre emlék került a szubotikai csodagyerek sírjára – Rövid beszélgetés id. Nagy Jánossal és Nagy Károly szakszofon-művésszel*, Napló 31(1930)/346, XII. 21, 24–25.

²⁴ *-kart-*, *Nyolc éve gázolta halálra...*, i. m. 29.

tak, nincstelének, s a korabeli gazdasági helyzetben esélyük sincs jobbra fordítani sorsukat. Munk nagy részvétellel viseltetik irántuk, nem ad tanácsot, nem okol senkit. Tudósít, ébren tartja az érdeklődést, újra felidéz egy-egy rég elfeledett sorsot, s ő ezt megtehetette, hiszen tapasztalatainak, illetve szabadkai gyermek- és fiatalkorának köszönhetően emlékezett arra az előző világra, melyet riportalányai is ismertek.

Novellák

Munk Artúr novelláinak száma egyelőre nem ismert: pár tucat elbeszéléséről tudunk, amelyek egy-egy vajdasági magyar irodalmárokat felvonultató gyűjteményben szerepelnek, mint amilyen a *Bácsmegyei Napló almanachja*²⁵ vagy az *Akácok alatt*²⁶ című antológia. Bori Imre *A jugoszláviai magyar irodalom története*²⁷ című könyvében meg sem említi a novelláit. A Napló hasábjain megjelent néhány mű alapján nehéz konklúziót levonni, általános jellemzőként is elfogadhatjuk viszont Kállay Miklós meglátását az egyik szövegéről, miszerint „éles beállítású, igen kerekded novellája a kispolgári osztály markáns jellemzésével biztosan lendül a tragikomikus befejezés felé”.²⁸ Az alább vizsgált művei a harmincas években íródtak, egy időben a legismertebb és legsikerültebb regényeivel, a *Hinterlanddal* és *A nagy káderral*, melyek témája a nagy háború.

*A Briga néni*²⁹ és a *Hanni néni*³⁰ című novellák két női sorsot mutatnak be. Míg Briga néni utolsó éveiben az őt eltartó rokonok és ismerősök között ingázik, addig Hanni néni időskorát is munkával tölti. Egyikük sem boldog, Briga néni egyik rokontól a másikig vándorol kevéske vagyonával, míg végre talál valakit, aki meséivel megnyugtatja, és elviseli a magányos öregasszonyt, Hanni néni pedig egy élet munkájával gyűjtötte össze vagyonkáját, amit a gyermekei ellopnak, elherdálnak. Megszöknek, s csak az unokákat küldik vissza a szülői házba, hogy megmentsék őket a nyomortól. Hanni néni kezdheti előlről a gyermeknevelést és gyűjtögetést. Briga néni az örök várakozásba hal bele, Hanni néni élete pedig az örök tevékenykedés: mindig dolgozik, pénzt gyűjt, hol a gyerekeinek, hol a férjének, hol az unokáinak van szükségük rá. Mindkét asszony magányos, a világtól elidegenedett, nem vesznek tudomást a világ változásairól, a nagy politikai események, de még a városi történések sem hatolnak be a maguk köré vont burokba.

*A baleset*³¹ című novella egy férjes asszony és egy teniszbajnok kezdődő románcát mutatja be. Egy Budapestre tartó vonatúton korom-

²⁵ MUNK Artúr, *Házasság előtt (szatira) = Almanach: A Bácsmegyei Napló karácsonyi melléklete*, szerk. FENYVES Ferenc, Minerva, Subotica, 1929, 84–87.

²⁶ MUNK Artúr, *Ági néni öröksége = Akácok alatt: II*, szerk. SZENTELEKY Kornél, Jugoszláviai Magyar Könyvtár, Szubotica, 1933, 105–115.

²⁷ BORI Imre, *A jugoszláviai magyar irodalom története*, i. m., 87–88.

²⁸ KÁLLAY Miklós, *Akácok alatt*, Kalangya 2(1933)/8, 513.

²⁹ MUNK Artúr, *Briga néni*, Napló 37(1935)/269, IX. 29, 25–26.

³⁰ MUNK Artúr, *Hanni néni: Kis regény*, Napló 35(1934)/90, IV. 1, 23–24.

³¹ MUNK Artúr, *Baleset*, Napló 34(1933)/332, XII. 3, 22–23.

szemcse esik a nő szemébe, amit a fiatalember segítségével távolít el. A fiatalember cserében majd szeretné telefonon felhívni őt. A fülkébe visszatérő férj örömmel veszi tudomásul, hogy felesége rendbejött, s természetesen minden kívánságát teljesíti, a telefonnal rendelkező szállodai szobát is.

A *Kézről-kézre*³² című novella 1934. május 6-án jelent meg. „A szerelemben nincs uriember, csak ember”³³ a történet kulcsmondata. A főszereplő, Ica gyönyörű manikűröslány, akit férfivendégei, agglegények és nős férfiak szerelmükkel üldöznek. Amikor el szeretne utazni a városból, s útlevelet kér, az ügyvéd is feltételhez köti az okmány kiadását: Icat akarja. Az idegösszeomlás szélén álló lány végül felkeresi az orvost, aki szintén visszaél helyzetével. A történet végén Ica eldönti, hogy megszabaduljon gazdag zaklatóitól, hozzámegy egy szegény gyári munkáshoz. Nincs boldog vég, nincs tanulság: a szépség, ami kiemelhetette volna a főszereplőt a szegénységből, végül éppen a szegénységben tartja meg őt.

A *Sztávgorin*³⁴ című, a Naplóban 1933 karácsonyán megjelent novellában Munk a háború után Szabadkán is letelepedő orosz emigránsok életét írja meg. Sztávgorin, a címszereplő hatalmas vagyont és rangot hagyott Oroszországban, amikor feleségével és lányával emigrációba kényszerült. Az évek alatt elfogyott az eladni való ékszer, a bunda, s szeretteinek halála után az idős ember az öngyilkosságot választja. Sztávgorin Hanni néni és Briga néni lelki rokona, neki azonban van ereje véget vetni a kilátástalan földi létnek.

A *Fenekúr*³⁵ című novella a Napló 1934. karácsonyi számában jelent meg, s Hangya András illusztrációi díszítik. A fenekúr Korpa Lőrinc kereskedő, aki „félszemét állandóan piros-pozsgás, mosolygós-arcú feleségén tartotta”.³⁶ Hozzá érkezik egy napon egy muzulmán vallású, magyarul nem beszélő inas, aki gyorsan beilleszkedik. Mamute megtanul magyarul, ügyesen dolgozik, a vevők kedvence, s a „fenekúr” féltékenykedni kezd rá, különösen azután, hogy észreveszi, fiatal felesége kedvesen bánik a fiúval. Ahogy Mamute növekszik és férfiasodik, úgy emésztődik el főnöke, Korpa Lőrinc. A fiú felszabadulásának napján hal meg, de hogy Mamute marad-e a Korpa-üzletben, azt az olvasó fantáziájára bízta Munk. A novella komoly társadalmi gondokat ír le, megemlítve, de nem bírálva azokat: más vallású, más nemzetiségű inas kiküldését a magyar környezetbe; kiemeli a tulajdonos hiányos szerb nyelvtudását, ami miatt kapóra jön neki az új állam nyelvét beszélő fiatalember.

³² -karta-, *Kézről-kézre*, Napló 35(1934)/122, V. 6, 23–24.

³³ Uo. 24.

³⁴ MUNK Artúr, *Sztávgorin*, Napló 34(1933)/355, XII. 24, 49–50.

³⁵ MUNK Artúr, *A fenekúr*, Napló 35(1934)/352, XII. 25, 25–26.

³⁶ Uo. 25.

Jelenetek

Munknak a novellák és riportok mellett más művei is megjelentek a Naplóban a harmincas években, mégpedig a jelenetei. Ezek egyfelvonásos, pár szereplős darabok, melyeknek cselekménye gyors menetű, és csattanóval zárul.³⁷ Munk egyfelvonásosait tudtunkkal soha sem mutatták be. A *Májusi negyed*³⁸ és a *Benemavatókózi egyezmény*³⁹ szereplői az 1930-as évek házaspárjai, akik olyan problémákkal néznek szembe, mint az elmaradt lakbér, vagy a féltékenység.

*Az edzett ember*⁴⁰ két szereplője egy gazdag, megtermett, beteges férfi és egy szegény, sovány, magát edzettnek nevező zenetanár. A hazafelé tartó úton a zenetanár dicséri a hideg levegőt, a koplalást, az egészséges, szenvedélyektől mentes életmódot, de csak addig, míg a másik el nem kezd csodálkozni rajta. Ekkor azonban felülemelkedik a kisember sértettsége, és kikiabálja nyomorúságát, kiderül, hogy nem is edzett ember, csak siralmasan nyomorult. Érdekességként jegyezhetjük meg, hogy a bicsérdista, hajlott hátú, egyedülálló zenetanár alakjában a múlt század ismert szabadkai figurája, László Dezső⁴¹ fedezhető fel.

Regényrészletek

A vizsgált időszakban, 1928 és 1941 között, amikor a Napló külön irodalmi melléklettel rendelkezett, több folytatásos regényt is megjelentetett hasábjain. Az újságolvasók nemcsak a vajdasági magyar írók (Gergely Boriska, Hesslein József, Tamás István) műveire juthattak hozzá ily módon, hanem neves külföldi regényekhez is, mint például Sinclair Lewis *Benzinállomás*, Charles Dickens *A mi Urunk Jézus Krisztus élete* című művéhez, vagy Edgar Rice Burroughs négy Tarzan-történetéhez. A Napló emellett 1932-ben pályázatot írt ki a háborús emlékek felidézésére⁴² – ebben a témában azonban Munk *Oroszország* című művét már három évvel korábban, 1929-ben közölte a lap. A Bács megyei Napló így írt Munk művéről:

Mi szólítottuk elő ezeket az emlékiratokat az íróasztal fiókból, ahol már-már az a sors várt rájuk, hogy családi olvasmányul szolgáljanak annak az új generációnak, amely csak hírből ismerte már a háborút. [...] Munk Arthur könyve: emlékirat, nem regény, nem riport, hanem emlékirat, becsületesen megírt őszinte élmény. Tulzás és ferdítés nélkül. Akármennyire csábít a téma, a szintér, a térbeli távolság költői tulzásokra, Munk Arthur mégis a fotografus becsületes hűségével dolgozik. Erre a hűségre jellemző, hogy a szerző jelen volt Jekaterinburgban, amikor Miklós

³⁷ *Világirodalmi lexikon V.*, szerk. KIRÁLY István, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977, 613.

³⁸ MUNK Artúr, *Májusi negyed*, Napló 40(1938)/154, VI. 05, 40.

³⁹ MUNK Artúr, *Benemavatókózi egyezmény*, Napló 37(1935)/159, VI. 29, 24–26.

⁴⁰ -kart-, *Az edzett ember*, Napló 35(1934)/337, XII. 9, 19.

⁴¹ László Dezső (Szabadka, 1894–Szabadka, 197), zenetanár, író. Művei: *Jó gyermekek legszebb mesekönyve*, *Az emberiség jövője*, *Diétás szakácskönyv: a gyógyulás és a hosszú élet titka*, *100 legszebb dal iskoláknak műsoros előadásokra*.

⁴² *Mi volt a legérdekesebb háborús élménye?*, Napló 33(1932)/62, III. 4, 2.

cárt kivégezték. Magáról a kivégzésről azonban nem tud többet, mint amennyit akármelyik újságolvasó tud, tehát nem ír róla – semmit. [...] Az "Oroszországot", Munk Arthur emlékiratait mielőtt könyvalakban megjelenének, folytatásokban leközli a Bács megyei Napló."⁴³

Egy vele készült interjúban Munk így vall erről: „Hallottam arról is, hogy szinte az egész világon hirtelen föllángolt a közönség érdeklődése a háborús irodalom iránt.”⁴⁴ Az *Oroszország* című folytatásos visszaemlékezést a szerkesztőség könyv alakban is szeretne volna kiadni, erre utal az 1929. július 28-án⁴⁵ közzétett reklám szövege, de a könyv megjelenéséről azután semmiféle információ nem található. A Bács megyei Napló valószínűleg nem tudott elegendő számú előfizetőt megmozdítani.

Az 1933-ban publikált *A Pen gyűlés humora*⁴⁶ az 1953-ban megjelenő *Köszönöm addig is...*⁴⁷ című regényének lesz majd egy fejezete. Az önéletrajzi regény csak az 50-es évekre érik meg, de több fejezete emlékeztet a már megjelent Munk-írásokra.

1932. november 27-e és 1933. január 18-a között jelent meg folytatásokban a *Hinterland*.⁴⁸ A lap 1932. október 22-én így ajánlja olvasóinak az új művet:

A *Hinterland* is háborús regény, de amint a címe mutatja, nem a fronton játszódik le, hanem az ugynevezett mögöttes országrészben. Munk Arthur anélkül, hogy koncessziókat tenne – derűs hangú, kedélyes és kedves regényt írt, amelyet egy kritikus a joggal nevezett humoros regénynek. Valóban humoros regény is, amelyet nem a hadihelyzetek komikumai, hanem az alakok nevetséges volta tesz humorossá, hanem az író arany kedélye és az a nyugodt fölényesség, amellyel az eseményeket leírja, embereit jellemzi [...]⁴⁹

Az 1940-ben megjelent *Csodadoktor*⁵⁰ a *Bácskai lakodalom*⁵¹ című Munk-regényben kap helyet, amely azonban már csak a szerző halála után, Bori Imre szerkesztésében jelent meg 1961-ben.

Humor

1931. január 4-én a *Cirkusz* rovatban jelent meg Munknak a *Szegény Aljechin... (interjúja féle)*⁵² című írása, egy elképzelt győzelmi riport a világbajnok Alekszandr Alekszandrovics Aljechint megverő Szegedi Emil újságíróval. A riport érdekessége, hogy betekintést ad a Napló szerkesztőségi életébe, megjelennek benne például a redakció tagjai,

⁴³ *Oroszország*, Bács megyei Napló 30(1929)/126, V. 16, 4.

⁴⁴ -ÁCS, *Egy hadifogoly és egy regénykézirat érdekes története*, Magyar Hírlap 39(1929)/232. X. 12, 3.

⁴⁵ *Oroszország*, Bács megyei Napló 30(1929)/202, VII. 28, 6.

⁴⁶ MUNK Artúr, *A Pen-gyűlés humora*, Napló 34(1933)/159, VI. 11, 22–23.

⁴⁷ MUNK Artúr, *Köszönöm addig is...*, i. m.

⁴⁸ MUNK Artúr, *Hinterland*, Minerva, Szubotica, 1933.

⁴⁹ *Hinterland*, Napló 33(1932)/293, X. 22, 2.

⁵⁰ MUNK Artúr, *Csodadoktor: Regényrészlet*, Napló 4 (1940)/359, XII. 25, 68–70.

⁵¹ MUNK Artúr: *Bácskai lakodalom*, Forum, Újvidék, 1961.

⁵² -kart-, *Szegény Aljechin...*, Napló 32(1931)/4, I. 4, 25.

Szántó Miklós és Magyar Domokos. Ők persze névtelenséget kérnek, mert nem szeretik, ha nevük ott szerepel egy írásban, de más veszi fel a honoráriumot érte. A sakk szakszavai remek szójátékokra adnak alkalmat: „Sok a nyitnivalóm, Légy ló mindhalálig, engem nem lehet lóvá tenni, olyan matt vagyok, a feleségem sakkban tart”⁵³.

Az anekdotázás a regényeiben és novelláiban is megjelenik, ahogyan arra Bori Imre is felhívja a figyelmet:

Írói arcképének főbb vonásait tehát az anekdotázó közvetlenség, az adott világ intim köreinek ábrázolása, a mesélőkedv áradása, a részletek kultusza, a nagyobb kompozíció hiánya s a melegszívű részvét alkotják. Munk Artúr az író egy régebbi s hagyományos típusát képviseli irodalmunkban.⁵⁴

Érdekességként említjük meg, hogy 1933. április 16-án Munk Artúr húsvéti viccét is közölte a Napló:⁵⁵

Kurdcsibrák ur kinos-keservesen elbiceg dr Munkhoz, aki megvizsgálja és azt mondja:
De hiszen maga kificamította a lábát!... Mióta fáj?
Két hét óta, doktor úr.
És mért nem jött mindjárt?
Tetszik tudni, akármilyen bajom van, a feleségem azt mondja, hogy ne dohányozzak.

A párbeszéd akár megtörtént esemény is lehetett orvos és páciens között, amellyel Munk nem várta meg életrajzi regényét. De az is lehet, hogy a szerkesztő hallotta tőle, s beletette a lapba.

Összegzés

Munk Artúr mint orvos és mint regényíró él a szabadkaiak köztudatában. A Naplóban megjelent műveinek listája azonban bizonyítja, hogy más műfajokban is alkotott. Ezekben az írásokban a korabeli Szabadka lakói jelennek meg, s felismerhetjük bennük regényeinek szereplőit, motívumait, történeteit is. Bori Imre írja róla:

Az író képessége azonban ritkán jut érvényre írásaiban, csak a megéltről, a közvetlenül látott-hallott dolgokról, jelenségekről tudott irodalmi szinten szólni, s csak a maga közvetlen világát tudta adni, mintha mindig önéletrajzát írná.⁵⁶

A Bács megyei Naplóban / Naplóban megjelent írások nyomán a regényeire fókuszáló kutatások új nézőpontból tekinthetnek a szabadkai „csodadoktor” irodalmi megnyilvánulásaira.

⁵³ Uo.

⁵⁴ BORI Imre, *Munk Artúr*, Magyar Szó 1967. 06. 04, 14.

⁵⁵ *Munk Artúr húsvéti vicce*, Napló 34(1933)/106, IV. 16, 32.

⁵⁶ BORI Imre, *A jugoszláviai magyar irodalom története*, i. m., 1998, 88.

Függelék: A Napló vasárnapi irodalmi rovatában megjelent Munk Artúr-szövegek bibliográfiája

- kart-, *A tizedik orosz húsvét: Az orosz emigráció tizedik évfordulójára*, Bácsmezei Napló 30(1929)/115, V. 5, 5.
- dr. Munk Artúr, *Oroszország: (Amíg a főorvos eljut odáig – A front szerelmesi s egyéb apró szélhámósok)*, Bácsmezei Napló 30(1929)/129, V. 19, 6.
- dr. Munk Artúr, *Oroszország: (A darnicai kásától – a kozsuhovói kásáig – Rokkantak és ábrokkantak – A tisztiszolga gyónása)*, Bácsmezei Napló 30(1929)/135, V. 26, 5.
- dr. Munk Artúr, *Oroszország: (Visszavonulásról szó sem lehet – A polgárháború frontja mögött. Szökés két tűz között)*, Bácsmezei Napló 30(1929)/181, VII. 7, 6.
- dr. Munk Artúr, *Oroszország: (Agitációs egyetem – A legfiatalabb hadifogoly – Váratlan vendégek)*, Bácsmezei Napló 30(1929)/188, VII. 14, 5.
- dr. Munk Artúr, *Oroszország: (Hogyan lett az internált kadettból betegápoló? – A legdrágább valuta – Sikertelen audiencia)*, Bácsmezei Napló 30(1929)/195, VII. 21, 5.
- dr. Munk Artúr, *Oroszország: (Két rongyos pleni a cár páholyában – Szökés a finn határon át)*, Bácsmezei Napló 30(1929)/202, VII. 28, 6.
- kart-, *A szubotcai szombatások között*, Napló 31(1930)/313, XI. 16, 6.
- kart-, *A szubotcai cigánysoron nagy a sírás-rívás...*, Napló 31(1930)/327, XI. 30, 23.
- kart-, *Nyolc éve gázolta halálra Nagy Jancsit az autókerék, a jövő zenekirályát és még ma is jeltelen a sírja*, Napló 31(1930)/333, XII. 07, 29–30.
- kart-, *Siremlék Nagy Jancsinak! Minszentekre emlék került a szubotcai csodagyerek sírjára – Rövid beszélgetés id. Nagy Jánossal és Nagy Károly szakszofon-művésszel*, Napló 31(1930)/346, XII. 21, 24–25.
- kart-, *Szegény Aljechin...*, Napló 32(1931)/4, I. 4, 25.
- Munk Artúr, *A hinterland: A mögöttes országrész háborúja: 1.*, Napló 33(1932)/329, XI. 27, 14.
- Munk Artúr, *A hinterland: A mögöttes országrész háborúja: 5.*, Napló 33(1932)/335, XII. 04, 14.
- Munk Artúr, *A hinterland: A mögöttes országrész háborúja: 11.*, Napló 33(1932)/342, XII. 11, 15.
- Munk Artúr, *A hinterland: A mögöttes országrész háborúja: 12.*, Napló 33(1932)/355, XII. 25, 17.
- Munk Artúr, *A hinterland: A mögöttes országrész háborúja: 26.*, Napló 34(1933)/1, I. 1, 14.
- Munk Artúr, *A hinterland: A mögöttes országrész háborúja: 32.*, Napló 34(1933)/8, I. 8, 14.
- Munk Artúr, *A hinterland: A mögöttes országrész háborúja: 38.*, Napló 34(1933)/15, I. 15, 13.
- Munk Artúr, *A Pen-gyűlés humora*, Napló 34(1933)/159, VI. 11, 22–23.
- Munk Artúr, *Hangya Bandi I. s.*, Napló 34(1933)/173, VI. 25, 22–23.
- Munk Artúr, *Oláh Sándor negyedszázados jubileumára: Látogatás a festőművész műtermében*, Napló 34(1933)/186, VII. 9, 23–24.
- Munk Artúr, *Baleset*, Napló 34(1933)/332, XII. 3, 22–23.
- Munk Artúr, *Sztávgorin*, Napló 34(1933)/355, XII. 24, 49–50.
- Munk Artúr, *Hanni néni: Kis regény*, Napló 35(1934)/90, IV. 1, 23–24.
- kart-, *Kézről-kézre*, Napló 35(1934)/122, V. 6, 23–24.
- kart-, *Az edzett ember*, Napló 35(1934)/337, XII. 9, 19.
- Munk Artúr, *A fenekur*, Napló 35(1934)/352, XII. 25, 25–26.
- Munk Artúr, *Benemavatkozási egyezmény*, Napló 37(1935)/159, VI. 29, 24–26.
- Munk Artúr, *Briga néni*, Napló 37(1935)/269, IX. 29, 25–26.
- Munk Artúr, *Két szegény kis gyermek: Kosztolányi Dezső és Fenyves Ferenc diákvei*, Napló 38(1936)/354, XII. 25, 30–31.
- Munk Artúr, *Májusi negyed*, Napló 40(1938)/154, VI. 05, 40.
- Munk Artúr, *Csodadoktor: Regényrészlet*, Napló 42(1940)/359, XII. 25, 68–70.